Abkhaz

L'**abkhaz** æpˈhɑːz[2] (a vegades escrit **Abxaz**; abkhaz Аԥсуа бызшәа) pertany al grup de les llengües caucàsiques del nord-oest i és parlada pels abkhazos. És la llengua oficial d'Abkhàzia, on al voltat d'unes 100.000 persones la parlen.[1] Endemés, és parlada per alguns milers de membres de la diàspora abkhaz a Turquia, a la República autònoma georgiana d'Adjara, Síria, Jordània i alguns països occidentals. El cens rus del 2010 va reportar 6.786 parlants d'abkhaz a Rússia.[3]

Abkhaz

Аҧсуа, Аԥсуа бызшәа

apsua bazŀa

აფსუა ბზზშა

Аҧсуа бызшәа

Tipus	llengua, llengua viva i llengua vulnerable
Parlants	
117.350[1] principalment a Caucàsia	
Parlants nadius	190.110 (2015)
Parlat a	Abkhàzia, Turquia
Oficial a	Abkhàzia
Autòcton de	Abkhàzia
Classificació lingüística	
llengua humana llengües caucàsiques llengües caucàsiques del nord llengües caucàsiques del nord-oest llengües abkhazoabazins	
Característiques	
Sistema d'escriptura	alfabet ciríl·lic
Nivell de vulnerabilitat	2 vulnerable
Codis	
ISO 639-1	ab
ISO 639-2	abk
ISO 639-3	abk (http://www-01.sil.org/iso639-3/documentation.asp?id=abk)
SIL	abk
Glottolog	abkh1244 (http://glottolog.org/resource/languoid/id/abkh1244)
Ethnologue.com	abk (http://www.ethnologue.com/language/abk)
UNESCO	1076 (http://www.unesco.org/languages-atlas/en/atlasmap/language-id-1076.html)
IETF	ab

Contingut

Classificació

L'abkhaz és una de les llengües caucàsiques del nord-oest, i és força relacionada amb l'adigué. És especialment propera a l'abaza, i aquests de vegades es consideren dialectes d'una mateixa llengua, l'abazgi, del qual les formes literàries de l'abkhaz i abaza són dues formes del continu dialectal. Gramaticalment, ambdues són força similars, però les diferències en fonologia són substancials, i és la raó principal per la qual molts lingüistes prefereixen considerar-les com a separades. Molts lingüistes (vegeu Chirikba, 2003) creuen que l'ubykh és el parent més proper del continu dialectal abkhaz–abaza.

Distribució geogràfica

L'abkhaz és parlat principalment a Abkhàzia. L'abkhaz és parlat per membres abkhaz de la gran diàspora muhajir, situada principalment a Turquia amb petits grups vivint a Síria, Iraq i Jordània; la regió autònoma georgiana d'Adjara; en repúbliques de l'antiga URSS (Armènia i Ucraïna) i per l'emigració més recent als països occidentals, com Alemanya, el Països Baixos i Estats Units. No obstant això, el nombre exacte de parlants d'abkhaz segueix sent desconegut a causa de la manca de registres oficials.

Varietats

Es divideix en tres dialectes:

- **Abzhywa**, parlat al Caucas, i dóna el nom a la regió històrica d'Abzhywa (Абжьыуа), sovint anomenada ***Abzhui***, la forma russa per al nom d'*Abzhuiski dialekt*, derivat del nom rus de la zona **Абжуа**).
- **Bzyb** o bzyp, parlat al Caucas i a Turquia, i dóna nom a l'àrea de Bzyb (abkhàs **бзыҧ**).
- **Sadz**, parlat només a Turquia.

La llengua literària abkhaza es basa en la variant d'Abzhywa.

Característiques

L'idioma abkhaz es caracteritza per tenir un sistema vocàlic amb els fonemes A i A amb variacions fonètiques, i 58 fonemes consonàntics. Es tracta d'una llengua aglutinant amb prefixos, una morfologia del nom senzilla, mentre que la del verb és complicada, i amb molta polisíntesi, moltes categories comunes a noms i verbs. No hi ha declinacions i els verbs poden ser transitius, intransitius, estàtics o dinàmics.

En la seva fonètica, apareixen les consonants ejectives, i una àmplia sèrie de fricatives, africades i faringals, gairebé pulmonars, segons algunes descripcions. En total són 58 consonants. No obstant això, és molt pobre en vocals: només dues en l'escriptura, encara que usa altres dues o tres realitzacions orals.

La forma de l'adjectiu coincideix amb la del nom. Classifica els noms en humans i no humans i distingeix el nombre (singular i plural), però no el gènere. En el sistema pronominal, no obstant això, distingeix el gènere en la segona i tercera persones del singular.

El sistema de numeració és vigesimal i utilitza dues sèries: una per als noms humans i una altra per als no humans.

Els verbs especialitzen el seu ús segons siguin estatius o dinàmics, i aquests últims al seu torn transitius i intransitius.

Distingeixen el gènere mitjançant un morfema en la segona persona del singular i la condició d'humà i no humà en la tercera persona del singular. Té cinc maneres: indicatiu, imperatiu, condicional, optatiu i subjuntiu. Usa també una complexa sèrie de preverbs que indiquen adreça o ubicació. El verb sol aparèixer al final de la frase.

Fonologia

L'abkhaz té un gran nombre de consonants (58 en el dialecte literari), amb tres vies de distinció sonora/sorda/ejectiva i palatal/labial/plana. Per contra, té només dues vocals, però amb nombrosos al·lòfons depenent de la qualitat palatal o labial de les consonants adjacents.

Llibres en abkhaz a Sukhumi, 2014

Fonemes en verd es troben en els dialectes bzyp i sadz de l'abkhaz, però no en abzhywa; Fonemes en blau són únics en dialecte bzyp.

		Labial	Alveolar		Post-alveolar		Alveolo-palatal		Retro-flexa	Velar			Uvular					Faring
			plana	labial.	plana	labial.	plana	labial.		palatal.	plana	labial.	palatal.	plana	labial.	far.	lab. + far.	plana
Nasal		m	n															
Oclusiva	sorda	p	t	tʷ						kʲ	k	kʷ						
	sonora	b	d	dʷ						gʲ	g	gʷ						
	ejectiva	pʼ	tʼ	tʷʼ						kʲʼ	kʼ	kʷʼ	qʲʼ	qʼ	qʷʼ			
Africada	sorda		t͡s		t͡ʃ		t͡ɕ	t͡ɕʷ	t͡ʂ									
	sonora		d͡z		d͡ʒ		d͡ʑ	d͡ʑʷ	d͡ʐ									
	ejectiva		t͡sʼ		t͡ʃʼ		t͡ɕʼ	t͡ɕʷʼ	t͡ʂʼ									
Fricativa	sorda	f	s		ʃ	ʃʷ	ɕ	ɕʷ	ʂ				χʲ	χ	χʷ	χˤ	χˤʷ	ħ
	sonora	v	z		ʒ	ʒʷ	ʑ	ʑʷ	ʐ				ʁʲ	ʁ	ʁʷ			
Aproximant			l				j	ɥ				w						
Vibrant			r															

Alfabet

L'abkhaz ha tingut la seva pròpia adaptació de l'alfabet ciríl·lic des del 1862. El primer alfabet va ser-ne un de 37 caràcters ciríl·lics inventat pel baró Peter von Uslar. El 1909, es va utilitzar un alfabet ciríl·lic de 55 lletres. Del 1926 al 1928, es va utilitzar un alfabet llatí de 75 lletres ideat pel lingüista rus/georgià Nikolai Marr. L'escriptura georgiana es va imposar el 1938, però després de la mort de Stalin, el desig dels abkhazos de romandre separats dels georgians va portar a la reintroducció de l'actual alfabet ciríl·lic el 1954, dissenyat el 1892 per Dmitri Gulia juntament amb Konstantin Matxavariani i modificat el 1909 per Aleksei Chochua:

А а [a]	Б б [b]	В в [v]	Г г [ɡ]	Гь гь [ɡʲ]	Гә гә [ɡʷ]	Ҕ ҕ [ʁ/ɣ]	Ҕь ҕь [ʁʲ/ɣʲ]
Ҕә ҕә [ʁʷ/ɣʷ]	Д д [d]	Дә дә [dʷ]	Е е [ɛ]	Ж ж [ʐ]	Жь жь [ʒ]	Жә жә [ʒʷ]	З з [z]
Ӡ ӡ [d͡z]	Ӡә ӡә [d͡ʑʷ]	И и [j/jɨ/ɨj/i]	К к [kʼ]	Кь кь [kʼʲ]	Кә кә [kʼʷ]	Қ қ [kʰ]	Қь қь [kʲʰ]
Қә қә [kʷʰ]	Ҟ ҟ [qʼ]	Ҟь ҟь [qʼʲ]	Ҟә ҟә [qʼʷ]	Л л [l]	М м [m]	Н н [n]	О о [ɔ]
П п [pʼ]	Ԥ ԥ [pʰ]	Р р [r]	С с [s]	Т т [tʼ]	Тә тә [tʼʷ]	Ҭ ҭ [tʰ]	Ҭә ҭә [tʷʰ]
У у [w/wɨ/ ɨw/u]	Ф ф [f]	Х х [x/χ]	Хь хь [xʲ/χʲ]	Хә хә [xʷ/χʷ]	Ҳ ҳ [ħ]	Ҳә ҳә [ħʷ]	Ц ц [t͡s]
Цә цә [t͡ɕʷʰ]	Ҵ ҵ [t͡sʼ]	Ҵә ҵә [t͡ɕʼʷ]	Ч ч [t͡ʃʰ]	Ҷ ҷ [t͡ʃʼ]	Ҽ ҽ [t͡ʂʰ]	Ҿ ҿ [t͡ʂʼ]	Ш ш [ʂʃ]
Шь шь [ʃ]	Шә шә [ʃʷ]	Ы ы [ɨ]	Ҩ ҩ [ɥ/ɥˁ]	Џ џ [d͡ʐ]	Џь џь [d͡ʒ]	Ь ь [ʲ]	Ә ә [ʷ]

Història

Els primers registres escrits existents de la llengua abkhaz són en escriptura àrab, registrats pel viatger turc Evliya Çelebi al segle XVII. l'abkhaz només s'ha utilitzat com a llengua literària durant aproximadament 100 anys.

Estatut

Tant la legislació de Geòrgia com la d'Abkhàzia consagren l'oficialitat de l'abkhaz a Abkhàzia.

La llei de Geòrgia del 1992, reiterada en la Constitució del 1995, atorga a l'abkhaz l'estatus de segona llengua oficial al territori d'Abkhàzia, juntament amb el georgià.

Al novembre del 2007, les autoritats *de facto* d'Abkhàzia van aprovar una nova llei "en la llengua de l'estat de la República d'Abkhàzia" que imposa l'abkhaz com a llengua de comunicació oficial. Segons la llei, totes les reunions mantingudes pel president, el parlament i el govern s'han de dur a terme en abkhaz (en comptes de rus, que és actualment la llengua administrativa *de facto*) des del 2010 i tots els funcionaris de l'estat estan obligats a utilitzar l'abkhaz com a llengua quotidiana a partir del 2015. No obstant això, alguns han considerat irreal l'aplicació d'aquesta llei i ha generat inquietuds que han conduït molta gent a marxar d'Abkhàzia i fa mal en la premsa independent, a causa que una part significativa de les minories ètniques i dels propis abkhazos ètnics no el parlen, i a l'escassetat de professors d'abkhaz. La llei és un intent de modificar una situació en la qual, fins a un terç de la població ètnica d'Abkhàzia, ja no és capaç de parlar la seva llengua ètnica, i encara més no la saben llegir ni escriure; en canvi, el rus és l'idioma més utilitzat en la vida pública en l'actualitat.[4]

Vegeu també

- Literatura abkhaza.

Referències

1. Abkhaz reference (http://archive.ethnologue.com/16/show_language.asp?code=abk) at *Ethnologue* (16th ed., 2009)
2. Laurie Bauer, 2007, *The Linguistics Student's Handbook*, Edinburgh
3. «Приложение 6: Население Российской Федерации по владению языками (Appendix 6: Population of the Russian Federation by languages used) (http://www.gks.ru/free_doc/new_site/population/demo/per-itog/tab6.xls)» (XLS) (en **(rus)**).
4. Anahid Gogorian (December 20, 2007), Abkhaz Worried by Language Law. (http://iwpr.net/?p=crs&s=f&o=341580&apc_state=henpcrs) Institute for War and Peace Reporting Caucasus Reporting Service No. 424.

Bibliografia

- Chirikba, V. A. (1996) 'A Dictionary of Common Abkhaz'. Leiden.
- Chirikba, V. A. (2003) 'Abkhaz'. – Languages of the World/Materials 119. Muenchen: Lincom Europa.
- Hewitt, B. George (1979) 'Abkhaz: A descriptive Grammar'. Amsterdam: North Holland.
- Hewitt, B. George (1989) Abkhaz. In John Greppin (ed.), *The Indigenous Languages of the Caucasus* Vol. 2. Caravan Books, New York. 39-88.
- Vaux, Bert and Zihni Psiypa (1997) The Cwyzhy Dialect of Abkhaz. Harvard Working Papers in Linguistics 6, Susumu Kuno, Bert Vaux, and Steve Peter, eds. Cambridge, MA: Harvard University Linguistics Department.

Enllaços externs

- Aprèn abkhaz! (http://abyzshwa.narod.ru/)
- Informació sobre **Abkhaz** a la XV edició de l'*Ethnologue*, amb el codi "abk" (http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=abk) **(anglès)**
- Abkhaz a LanguageServer (Universitat de Graz) (http://languageserver.uni-graz.at/ls/lang?id=3043).
- Abkhaz a The Rosetta Project (http://www.rosettaproject.org/archive/north-caucasian/asia/abk/view?searchterm=Abkhaz).

A Wikimedia Commons (https://commons.wikimedia.org/wiki/P%C3%A0gina_principal?uselang=ca) hi ha contingut multimèdia relatiu a: ***Abkhaz***

- Abkhaz a Language Museum (http://www.language-museum.com/a/abkhaz.php).
- Abkhaz Text Corpus (http://baltoslav.eu/apsua/index.php?mova=en)

Llengües caucàsiques del nord-oest

Abazí | Abkhaz | Adigué | Kabardí | Ubikh